

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย

The Development of Small Community Enterprise Training Course on
Accounting by Community Participation in Chiang Rai Province

วรลักษณ์ วรรณโล¹

สุชาติ ลีตระกูล² วัฒนา ยืนยง² ชุศรี สุวรรณ²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก ในจังหวัดเชียงราย (2) การจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนของชุมชนที่มีการปฏิบัติที่ดี (3) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก และ (4) การติดตามและประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพและปัญหาการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก พบว่าส่วนใหญ่เป็นบุคคลธรรมดาและเป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหาร จัดทำบัญชีด้วยตนเอง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางบัญชีสำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่เป็นสาขาอื่นๆ และไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีในระดับมาก ปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ วิธีปฏิบัติงาน และด้านงบประมาณ ตามลำดับ

2. การจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนที่มีการปฏิบัติที่ดี พบว่า ด้านการพัฒนาผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางบัญชี สนับสนุนให้มีการพัฒนาผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางบัญชีเข้าร่วมอบรม และให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีการบันทึกรายการ งบการเงินที่จัดทำคือ งบดุล งบกำไรขาดทุน และงบแสดงฐานะการเงิน ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ทางบัญชี การบันทึกรายการด้วยมือ ด้านวิธีการปฏิบัติงานมีการบันทึกรายการทางบัญชีทุกวันจัดเรียงเอกสารก่อนบันทึกรายการ มีคู่มือการปฏิบัติงาน รายงานที่ได้ใช้ประโยชน์ในการวางแผนได้ทันเวลา ในเรื่องเงินทุนหมุนเวียน การควบคุมดูแลสินค้าคงเหลือและกำหนดราคาขาย

¹ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

3. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนพบว่าหลักสูตรฝึกอบรมประกอบด้วย หลักการเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า ผู้เข้าอบรมมีพัฒนาการเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กสูงขึ้น โดยที่ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

4. การติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมหลังฝึกอบรม 2 สัปดาห์ พบว่า รายงานที่จัดทำสามารถออกแบบและรายงานได้อย่างถูกต้องครบถ้วนสอดคล้องตามความต้องการของผู้ใช้ข้อมูลและกิจการสามารถจัดทำรายงานต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วทันเวลาต่อการใช้ข้อมูล และสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของผู้ใช้ข้อมูลได้อย่างยืดหยุ่น

คำสำคัญ : หลักสูตรฝึกอบรม การจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

The research aimed (1) to study the conditions and problems on accounting activities of small community enterprises in Chiang Rai province (2) to study the best practice in accounting of the community enterprises in Chiang Rai province (3) to develop the accounting training course for the small community enterprises by the participation of the community, and (4) to monitor and evaluate the training course by undertaking the community participation.

The results showed that:

1. Conditions and problems of the small community enterprises found that province were individual community business, and majority of the entrepreneurs performed both food products manufacturing and accounting activity by themselves. The accounting staff did not hold the degree in accounting and had never attended any accounting training, in the overall, it was shown at the high level. The aspect holding the highest mean was personnel, while the subsequent aspects were management, working protocol, and budget respectively.

2. The best practices in accounting of the community enterprises were: Development of the accounting staff involved promoting the accounting staff to receive the training and pursue higher education; Documents needed for accounting activities should be provided such as forms for bookkeeping, financial statements showing profit and loss, and statement of financial; Financial equipment included manual bookkeeping; Working protocol involved daily bookkeeping by arranging documents in chronological order, accounting handbook, report for financial and cash flow planning, and inventory control and pricing scheme.

3. The developed accounting training course for small community enterprises by the community participation, foundation concepts in developing the curriculum, objectives, and curriculum structure. The course consisted of 3 learning modules: analyzing transactions, bookkeeping using forms, and reporting. The training covered 12 hours and the handbook was supplied for the use of reference and guidelines in learning activities. Regarding the monitoring and evaluation of the course, the findings indicated that the IOC index (Item-Objective Congruence) was at the high level (0.8-1.0), and the appropriateness degree was reported at the high level. The trial-out of the course also revealed that the participants demonstrated the higher progress in knowledge and understanding of the accounting activity for community enterprise. For the satisfaction of the participants over the training course, it was found that, in the overall, the satisfaction was rated at the very high level.

4. Regarding the monitoring and evaluation of the 2-week training curriculum, the findings showed that the accounting report held accuracy in the design and the reporting pattern which concurred with the needs of the data users. The accounting report was handled quickly and in a timely manner for the data users. The data was also adjustable and flexible to meet the needs of the data users.

Keywords : Training Course, Accounting of Small Community Enterprise, Community Participation

บทนำ

ธุรกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชน (Small and Micro Community Enterprise : SMCE) เกิดจากนโยบายรัฐบาลที่ต้องการแก้ปัญหาหนี้สินของประชาชน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ ซึ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ให้เป็นรากฐานในการพัฒนาที่สำคัญของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชุมชน เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน รวมทั้งพัฒนาระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างผู้ประกอบการรายใหม่ด้วยการพัฒนาความรู้และทักษะด้านการจัดการ การตลาด องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น การพัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ ให้สอดคล้องกับความหลากหลายของชุมชนเพื่อลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจธุรกิจ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2549 : 65) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์สร้างความเป็นธรรมในสังคม เป้าหมายเพื่อลดช่องว่างรายได้ระหว่างกลุ่มคนและพื้นที่ต่างๆ จากฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม จำนวนคน 4.5 ล้านคนของประชากรยากจนอยู่ในชนบท ร้อยละ 53.00 ของคนจนทั่วประเทศ ทำงานในภาคเกษตรกรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11. 2554 : 80) รัฐบาลจึงหาทางแก้ไขปัญหาดังนี้ที่ภาคเกษตรกรรมจึงมีการส่งเสริมให้ธุรกิจชุมชนขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน

การดำเนินงานของธุรกิจมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือกำไรหรือผลตอบแทนสูงสุด การจะทราบผลการดำเนินงานของกิจการต้องอาศัยตัวเลขทางบัญชีในการวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน ธุรกิจทุกรูปแบบต้องมีหน้าที่จัดทำบัญชี มีความแตกต่างกันไปตามขนาดธุรกิจ รายการย่อในงบการเงินกำหนดไว้ 5 แบบคือ ห้างหุ้นส่วนจดทะเบียนใช้แบบ 1 บริษัทจำกัดใช้แบบ 2 บริษัทมหาชนใช้แบบ 3 นิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายของต่างประเทศใช้แบบ 4 และกิจการร่วมค้าตามประมวลรัษฎากรใช้แบบ 5 (กรมพัฒนาธุรกิจ-

การค้า กระทรวงพาณิชย์. 2554 : 3-51) และวิธีการรับรู้รายการทางบัญชีแต่ละลักษณะกิจการได้กำหนดไว้โดยสภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์

ธุรกิจชุมชนที่มีขนาดเล็ก ส่วนใหญ่เป็นบุคคลธรรมดา เกษตรกร และผู้ปฏิบัติงานที่ทางบัญชี มีการศึกษาน้อย ไม่ได้จบสาขาบัญชีโดยตรง จึงเกิดความไม่เข้าใจในการจัดทำบัญชีที่ถูกกำหนดไว้ ไม่ยากทำ รูปแบบรายงานที่กำหนดล่วงหน้าไม่ตรงกับความต้องการใช้ของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กซึ่งเป็นปัญหาในเรื่องข้อมูลทางการเงินที่มาจากการสรุปผลทางบัญชีที่ไม่ตรงตามความต้องการของธุรกิจต่างๆ (สุภาพร เฟ่งพิศ. 2553)

จังหวัดเชียงรายมีธุรกิจชุมชนหลายชนิดตามลักษณะการประกอบการ ขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนทั้งจังหวัดจำนวน 2,630 แห่ง จัดเป็นธุรกิจชุมชนขนาดเล็กจำนวน 68 แห่ง แยกตามลักษณะการประกอบการได้ 2 ประเภท คือประเภทการผลิตสินค้าได้ 18 กลุ่ม และประเภทการบริการได้ 6 กลุ่ม (สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงราย. 2554 : 12) พบปัญหาในเรื่องการจัดทำบัญชีของธุรกิจชุมชนคือการขาดความรู้ทางด้านวิชาชีพบัญชี เพราะมิได้เรียนจบสาขาบัญชี ถึงแม้ว่าได้มีการแก้ปัญหาโดยการไปศึกษาดูงาน การอบรม สัมมนา ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้เนื่องจากไม่ตรงตามความต้องการใช้ข้อมูลของธุรกิจชุมชน ซึ่งการจัดทำบัญชีของธุรกิจชุมชน ควรมีวิธีการจัดทำบัญชีอย่างทีกลุ่มธุรกิจชุมชนนำไปปฏิบัติได้และเป็นรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกำไรขาดทุนและฐานะทางการเงินของกลุ่มได้ (ภรทิพย์ นิลมณี. 2551) ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรอบรมการจัดทำบัญชีที่ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กให้ตรงกับความต้องการของธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยให้ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจในการสร้างหลักสูตรเพื่อให้ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กนำไปปฏิบัติได้จริงเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก จะทำให้ได้ข้อมูลทางบัญชีที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงและความต้องการใช้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการวางแผนในอนาคตของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กให้อยู่รอดได้ในสภาพสังคมประเทศที่กำลังเผชิญกับปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก ในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนในจังหวัดเชียงรายที่มีการปฏิบัติที่ดี

3. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนในจังหวัดเชียงราย

4. เพื่อติดตามและประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน

1. การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย
2. ศึกษาการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนที่มีการจัดทำบัญชีที่มีการปฏิบัติที่ดี
3. พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเชียงรายแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

3.1 การสร้างหลักสูตร

3.2 การตรวจสอบหลักสูตร

3.3 การทดลองใช้หลักสูตร

4. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย แสดงเป็นตัวกรอบกระบวนการ ดังนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย ที่จดทะเบียนเป็นธุรกิจชุมชนขนาดเล็กที่มีทั้งหมดจำนวน 68 คน ผู้ปฏิบัติงานทางด้านบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย จำนวน 68 คน รวมจำนวน 136 คน และผู้ประกอบการผู้ปฏิบัติงานทางด้านบัญชีของธุรกิจชุมชนที่มีการจัดทำบัญชีที่มีการปฏิบัติที่ดี จำนวน 2 ตำบล คือตำบลแม่กรณ์ อำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย จำนวน 1 แห่ง และตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย จำนวน 3 แห่ง รวมทั้งสิ้น 4 แห่ง

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ตอนที่ 1 การสอบถามข้อมูลกับกลุ่มผู้ประกอบการและผู้ปฏิบัติงานทางด้านบัญชีของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กในท้องที่จังหวัดเชียงราย โดยสอบถามธุรกิจชุมชน ณ สถานประกอบการและมีผู้ช่วยนักวิจัยในการช่วยเก็บข้อมูล

ตอนที่ 2 รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีที่มีการปฏิบัติที่ดีของธุรกิจชุมชนจากผู้ประกอบการและผู้ปฏิบัติงานทางด้านบัญชีของธุรกิจชุมชนกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับเอกสารวิธีการปฏิบัติงานผู้ปฏิบัติงานและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

ตอนที่ 3 พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชน ขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย แบ่งเป็น 3 ส่วน

3.1 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเชียงรายเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสรุปผลการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนทางด้านการกำกับดูแลและส่งเสริมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชน ผู้ประกอบการและผู้ปฏิบัติงานทางด้านบัญชีของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กในท้องที่จังหวัดเชียงราย

3.2 การตรวจสอบหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเชียงรายเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนทางด้านการกำกับดูแลและส่งเสริมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนตามแบบ

ประเมินหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย

3.3 การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเชียงรายโดยการจัดอบรม เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เข้ารับการฝึกอบรมก่อนการฝึกอบรมทำการทดสอบ (Pretest) หลังการฝึกอบรมทำการทดสอบ (Posttest) และหลังการฝึกอบรมประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรม

ตอนที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานทางด้านบัญชีของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กที่เข้ารับการอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีของธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเชียงราย หลักจากอบรม 2 สัปดาห์แยกตามประเภทธุรกิจ 4 แห่งเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเชียงราย ในเรื่องความต้องการ ความครบถ้วน ความทันเวลา ความยืดหยุ่น และความสอดคล้องต่อความต้องการใช้ข้อมูลในรายงานที่จัดทำ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างหลักสูตรการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาการตรวจสอบหลักสูตร การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยการหาค่าสถิติพื้นฐานและการทดลองใช้หลักสูตรการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาที่ได้จากแบบประเมิน โดยการหาค่าสถิติพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบประกอบกิจการส่วนใหญ่เป็นบุคคลธรรมดา การประกอบกิจการส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหาร และแหล่งวัตถุดิบมาจากชุมชนและภายในจังหวัด

ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางบัญชี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากสาขาอื่นๆ และส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชน ส่วนการจัดทำบัญชี ส่วนใหญ่มีการจัดทำบัญชีและวิธีการจัดทำด้วยมือ

ข้อมูลสภาพและปัญหาการจัดทำบัญชี ภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน ด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเรื่องปัญหาสูงสุดแต่ละด้าน คือ ด้านบุคลากร เรื่อง ความรู้เกี่ยวกับหลักการบัญชีของบุคลากร ด้านงบประมาณ เรื่อง งบประมาณในการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรในการปฏิบัติงานด้านบัญชี ด้านระบบการบริหารจัดการ เรื่อง การจัดทำงบทดลอง และงบการเงินไม่ทันกำหนดเวลาด้านเทคโนโลยีเครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติงาน เรื่อง โปรแกรมที่ใช้ในการทำบัญชี

ขั้นตอนที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางบัญชี พบว่า มีการสนับสนุนให้มีการพัฒนาผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางบัญชีเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานที่ให้การอบรมทางด้านบัญชี และสนับสนุนให้ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น

การดำเนินงานเกี่ยวกับเอกสารพบว่า มีการลงรายการทางบัญชีในรูปแบบฟอร์มที่ออกแบบไว้จำนวน 13 แบบ (บัญชี 10 แบบและทะเบียน 3 แบบ) ซึ่งประกอบด้วย ใบเบิกเงิน ใบเสร็จรับเงิน ใบขายเงินเชื่อ ทะเบียนคุมวัตถุดิบ สมุดบันทึกต้นทุนกำไร บัญชีย่อยเจ้าหนี้ สมุดบัญชีแยกประเภททั่วไป ทะเบียนสมาชิกและหุ้น ทะเบียนสินทรัพย์ถาวร สมุดบันทึกรายการทั่วไป สมุดบัญชีย่อยลูกหนี้ ทะเบียนคุมสินค้าสมุดเงินสด งบการเงินที่จัดทำคืองบทดลอง 8 ช่อง งบกำไรขาดทุน และงบแสดงฐานะการเงิน

การดำเนินงานเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ทางบัญชี พบว่า วิธีการบันทึกรายการโดยมือ เครื่องมือที่ใช้มีเครื่องคำนวณ ปากกา แบบฟอร์ม

การดำเนินงานเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงาน พบว่า มีการบันทึกรายการทางบัญชีทุกวัน โดยมีการจัดเรียงเอกสารก่อนบันทึกรายการ มีคู่มือการปฏิบัติงาน มีการแบ่งแยกหน้าที่ และมีผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางบัญชีมากกว่า 1 คน ข้อมูลที่ได้จากการบันทึกบัญชีนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนได้ทันเวลาเกี่ยวกับเรื่องเงินทุนหมุนเวียน การควบคุมดูแลสินค้าคงเหลือและการกำหนดราคาขาย

ขั้นตอนที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การสร้างหลักสูตร หลักสูตรฝึกอบรมฉบับร่าง มีสาระสำคัญ คือ หลักการเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ฝึกอบรม โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย หน่วยเรียนรู้ 3 หน่วย คือ การวิเคราะห์รายการค้า การบันทึกรายการในรูปแบบฟอร์ม และการจัดทำรายงาน ใช้เวลา

ฝึกอบรม 12 ชั่วโมง มีคู่มือของหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 หน่วยการเรียนรู้ รวม 3 กิจกรรม แต่ละกิจกรรมประกอบด้วยแนวคิด จุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล

การตรวจสอบหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเชียงรายพบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีความสอดคล้องกันทุกประเด็น มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในระดับสูง 0.8-1.0 แสดงว่าหลักสูตรฝึกอบรมภาพรวมมีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และมีความเหมาะสมระดับมากขึ้นไป

ทดลองใช้หลักสูตรพบว่า ผู้เข้าอบรม มีพัฒนาการเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กสูงขึ้น ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ผลการวิจัย พบว่า การติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม การติดตามผลหลังอบรม 2 สัปดาห์รายงานที่จัดทำสามารถออกแบบและรายงานได้อย่างถูกต้องครบถ้วนสอดคล้องตามความต้องการของผู้ใช้ข้อมูล

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในจังหวัดเชียงราย มีประเด็นที่สมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กในท้องที่จังหวัดเชียงรายโดยส่วนใหญ่เป็นบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารและใช้วัตถุดิบภายในชุมชนภายในจังหวัดร้อยละ 66.10 ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กเพื่อให้ชุมชนขนาดเล็กพึ่งพาตัวเองได้นำเอาทรัพยากร วัตถุดิบ และภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า สามารถแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตคนในประเทศให้อยู่ดีมีสุข สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. 2549 : 65) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ยุทธศาสตร์สร้างความเป็นธรรมในสังคม เพื่อลดช่องว่างรายได้ระหว่างกลุ่มคนและพื้นที่ต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม. 2554 : 80) และสอดคล้องกับการผลิตตามความถนัดของคนในชุมชนมีการนำเอาทรัพยากร

วัตถุดิบ และภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า สามารถแก้ปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตคนในประเทศให้อยู่ดีมีสุข ทั้งนี้เป็นเพราะว่าถ้าหากรากฐานคือ ธุรกิจชุมชนเข้มแข็งสามารถลดช่องว่างรายได้ระหว่างกลุ่มคนและพื้นที่ต่างๆ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. 2548 : 2) ก็จะทำให้ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กเกิดความเข้มแข็งและสามารถอยู่ในสังคม ได้อย่างมีความสุขและยั่งยืนตลอดไป

2. ผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางบัญชี จัดทำบัญชีด้วยตนเอง ระดับการศึกษาต่ำร้อยละ 62.50 ไม่ได้เรียนหนังสือ และส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจ สำหรับการจัดทำบัญชี พบว่า ส่วนใหญ่จัดทำด้วยมือและใช้สมุดเงินสด และสภาพปัญหาการจัดทำบัญชี พบว่า ด้านที่พบปัญหาสูงสุดคือด้านบุคลากรเกี่ยวกับหลักการบัญชี ทั้งนี้เพราะขาดงบประมาณในการสนับสนุนเกี่ยวกับเงินเดือน เป็นชาวบ้านเกษตรกรการศึกษาน้อย ไม่มีความรู้ด้านเทคโนโลยี จึงทำให้ขาดความถนัดขาดประสบการณ์ในด้านการจัดทำบัญชีและด้านเทคโนโลยี เนื่องจากการจัดทำบัญชีต้องทำเป็นระบบ แบบแผน เป็นขั้นตอนเป็นกระบวนการที่ชัดเจน สอดคล้องกับคำกล่าวไว้ว่า การจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กมีปัญหาสาเหตุเนื่องจากจัดทำบัญชีเองและผู้จัดทำบัญชีไม่ได้จบสาขาวิชาบัญชีจึงขาดความรู้ด้านวิชาชีพบัญชีและด้านการวางระบบบัญชี (สุภาพร เฟ่งพิศ. 2553) รัฐบาลโดยกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ได้กำหนดว่าการจัดทำงบการเงินแต่ละรูปแบบธุรกิจต้องทำเป็นรูปแบบใดตามประกาศกรมพัฒนาธุรกิจการค้าเรื่องรายการย่อที่ต้องมีในงบการเงินของกิจการ (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์. 2554 : 3-51) ซึ่งไม่เป็นไปตามความต้องการใช้ของธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก ดังนั้นการกำหนดรูปแบบบัญชีและรูปแบบรายงานต่างๆ ควรให้ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กซึ่งเป็นผู้ใช้ข้อมูลเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดเพื่อให้ตรงตามความต้องการใช้ของธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก แล้วจะทำให้การจัดทำบัญชีของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กเข้าใจได้ง่าย ยากทำ สนุก มีความสุข ความถนัด มีความเต็มใจและตรงตามความต้องการใช้ข้อมูล

3. ผลศึกษาการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนที่มีการปฏิบัติที่ดี พบว่า ในการจัดทำบัญชีใช้แบบฟอร์มในการจัดทำบัญชี เนื่องจากการลงรายการในแบบฟอร์มเป็นวิธีการจัดทำบัญชีที่ไม่ต้องบันทึกรายการบัญชีตามขั้นตอนในระบบตามทฤษฎีบัญชีคู่ ง่ายกับธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก ตรงกับความต้องการใช้ข้อมูลของธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก และข้อมูลที่ได้จากแบบฟอร์มรวดเร็วทันเวลา ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าการลงรายการในแบบฟอร์มตรงกับ

ความต้องการใช้ของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กและสามารถนำข้อมูลที่ได้จากแบบฟอร์มใช้ได้รวดเร็ว ทันเวลา สอดคล้องกับข้อมูลทางบัญชีมีความสำคัญและจำเป็นต่อผู้บริหารในระดับต่างๆ ในการวางแผน การสั่งการ การควบคุม และการตัดสินใจ (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. 2544 : 9) ข้อมูลที่ได้ในการดำเนินการประกอบการตัดสินใจมีรูปแบบรายงานแล้วแต่ความเหมาะสมและความต้องการใช้ข้อมูลและไม่ต้องทำตามมาตรฐานบัญชี (จินดา ชันทอง. 2549 : 1-8)

4. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเชียงราย พบว่า หลักสูตรประกอบด้วย หลักการเหตุผล แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรฝึกอบรม โครงสร้างของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย หน่วยเรียนรู้ 3 หน่วย คือการวิเคราะห์รายการค้า การบันทึกรายการในแบบฟอร์ม และการจัดทำรายงาน รวม 3 กิจกรรม แต่ละกิจกรรมประกอบด้วยแนวคิด จุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการฝึกอบรม การวัดและประเมินผล ใช้เวลาฝึกอบรม 12 ชั่วโมงและมีการติดตามผล หลังอบรม 2 สัปดาห์ นอกจากนี้ยังมีคู่มือของหลักสูตรฝึกอบรม เป็นหลักสูตรที่ใช้วิธีการบันทึกรายการบัญชีลงในแบบฟอร์มแทนการบันทึกรายการบัญชีลงในสมุดบัญชีตามขั้นตอนการบันทึกรายการบัญชีในทฤษฎีบัญชีคู่ ทำความเข้าใจได้ง่ายรวดเร็วทันเวลา ตรงกับความต้องการใช้ข้อมูลของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กมีความยืดหยุ่นซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับธุรกิจชุมชนขนาดเล็กทั้งกิจการผลิต กิจการบริการ และกิจการซื้อขาย ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ตามแนวคิดของ Tabatake และนำวิธีการวิจัยหลักสูตรฝึกอบรมตามรูปแบบของนักวิจัยหลายท่านมาใช้ในเรื่องส่วนประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบไปด้วยเรื่องหน่วยเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ (วิยะดา รัตนสุวรรณ. 2547 : 28-129) (ฐิติพร พิษณุกุล. 2547) และเกี่ยวกับประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ (ชูศรี สุวรรณ. 2552)

5. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยการจัดอบรมหลักสูตรฝึกอบรมการจัดทำบัญชีของธุรกิจชุมชนขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจังหวัดเชียงรายพบว่า คะแนนทดสอบก่อนการอบรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 และคะแนนทดสอบหลังการอบรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.11 โดยคะแนนผู้เข้าอบรมหลังการอบรมสูงกว่าก่อนอบรมอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่าหลักสูตรฝึกอบรมมีประสิทธิภาพเห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้เข้าอบรมมีพัฒนาการเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก สูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรนี้มีการลดขั้นตอนการจัดทำบัญชี ประหยัดเวลาในการลงรายการ ตรงกับความต้องการใช้ข้อมูลของธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก ระหว่างการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้จัดเตรียมสื่อการฝึกอบรมโดยมีใบงานตามจุดประสงค์การเรียนรู้ซึ่งผู้เข้าอบรมได้แสดงความคิดเห็นว่า เนื้อหาที่ฝึกอบรมเหมาะสมกับเรื่องที่ฝึกอบรม เข้าใจง่าย น่าศึกษามีสื่อการฝึกอบรมน่าสนใจ จับใจความได้ง่ายและเหมาะสม การฝึกอบรมนี้มีกิจกรรมการเรียนรู้ตรงกับธุรกิจ ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้จัดการเรียนรู้ในบรรยากาศที่เป็นกันเอง ให้ความสำคัญและให้เกียรติ ผู้เข้าอบรมได้ฝึกปฏิบัติและให้เวลาปฏิบัติอย่างเพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้ของคนเราจะต้องมีตลอดช่วงอายุคน เพราะสถานการณ์โลกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งตรงกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ OECD UNESCO และสภายุโรป (Council of Europe) จากเหตุผลที่สนับสนุนดังกล่าวข้างต้น ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมศรี ทองนุช (2542 : 124-128) วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล (2544 : 139-142) ศิริพงษ์ เสาภายน (2545 : 133-135) อัจฉรา ธรรมาภรณ์ และปราณี ทองคำ (2545 : 308-315) ซึ่งได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถหรือพฤติกรรมด้านต่างๆ ผลการวิจัยพบว่าผู้เข้าอบรมมีผลการพัฒนาสูงกว่าก่อนฝึกอบรม สำหรับเรื่องความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมมีความพึงพอใจมากที่สุดคือผู้อบรมสามารถนำประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้ในการจัดทำบัญชีได้ แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าอบรมสามารถนำประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและธุรกิจได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เข้าอบรมได้เรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเองทำให้พึงพอใจที่สามารถนำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ได้จริง และการเรียนรู้นี้ใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีกิจกรรมเรียนรู้ที่ตรงกับธุรกิจที่หลากหลาย ช่วยทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ กัน (ฐิติพร พิษณุกุล. 2547 : 103-106) (วิยะดา รัตนสุวรรณ. 2547 : 128-136) (ชูศรี สุวรรณ. 2552 : 157-165) และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ศึกษาพบว่าผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจหลักสูตรฝึกอบรมในระดับมากและมากที่สุด เพราะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และทำให้พัฒนาตนเองได้ตามเป้าหมายที่เข้ารับการฝึกอบรม (ฐิติพร พิษณุกุล. 2547 : 103-106) (ชูศรี สุวรรณ. 2552 : 157-165)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ชุมชน หน่วยเหนือที่กำกับดูแลธุรกิจชุมชน เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด พัฒนาชุมชน ควรกำหนดเป็นนโยบายที่ให้ธุรกิจชุมชนมีการฝึกอบรมการจัดทำบัญชี

1.2 ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้

1.2.1 หน่วยงานที่กำกับดูแลธุรกิจชุมชน เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ สำนักงานส่งเสริมพัฒนาชนบท เทศบาล องค์การส่วนท้องถิ่น ควรใช้หลักสูตรไปอบรมให้กับธุรกิจชุมชน

1.2.2 นำหลักสูตรฝึกอบรมนี้ไปเขียนเป็นโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อจัดทำบัญชีของธุรกิจชุมชน

1.2.3 ควรนำรูปแบบและวิธีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอื่นๆ เพื่อพัฒนาวิธีการจัดทำบัญชี ของธุรกิจต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลการนำหลักสูตรฝึกอบรมนี้ไปใช้กับผู้เข้าอบรมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

2.2 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการจัดทำบัญชี สำหรับธุรกิจชุมชนรูปแบบอื่นๆ

2.3 ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรการจัดทำบัญชี สำหรับการจัดทำโปรแกรมการบันทึกบัญชีธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก

2.4 ควรมีการวิจัยด้านการติดตามเพื่อประเมินผลผู้เข้าอบรมอย่างต่อเนื่อง หลังจากสิ้นสุดการฝึกอบรมหรือการทดลองเข้ากับกลุ่มตัวอย่างอื่น เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงพาณิชย์, กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2543). พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ.2543. นนทบุรี

- _____. (2554). คำชี้แจงกรมพัฒนาธุรกิจการค้าเรื่องกำหนดรายการย่อที่ต้องมีในงบการเงิน พ.ศ.2554. 28 กันยายน 2554.
- กลุ่มส่งเสริมพัฒนาการบัญชีชุมชน. (2556). แนวทางการปฏิบัติงานโครงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน. สำนักส่งเสริมพัฒนาการบัญชีและถ่ายทอดเทคโนโลยี.
- เกษตรจังหวัดเชียงราย. (2554). ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กในท้องที่จังหวัดเชียงราย จากฐานข้อมูลธุรกิจขนาดเล็กในจังหวัดเชียงราย 68 ราย สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2557, จาก<http://www.Thaitambon.com>
- จินดา ชันทอง. (2549). การบัญชีเพื่อการบริหาร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เฉลิมขวัญ คุรุบุญวงศ์. (2553). การบัญชีเพื่อการจัดการ (Managerial Accounting). สืบค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2555, จาก<http://www.sju.ac.th/chalermkwan/manageria/1.pdf>
- ชูศรี สุวรรณ. (2552). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณในการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนบน : วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- จิตติพร พิษณุกุล. (2547). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแก้ปัญหาเชิงอนาคตของนักศึกษาสถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การศึกษา). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภรทิพย์ นิลมณี. (2551). รูปแบบการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : อำเภอหนองม่อม จังหวัดสงขลา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
- โยธิน แสงวงศ์. (2530). การสนทนากลุ่ม. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย, 2(3), 12-37. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- รัชนี พิมพ์อุบล. (2554). รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดเชียงราย กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร. สำนักงานเกษตร จังหวัดเชียงราย
- วิยะดา รัตนสุวรรณ. (2547). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถในคิดไตร่ตรองของอาจารย์พยาบาล. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์. (2554). มาตรฐานการรายงานทางการเงิน. สืบค้นเมื่อ 5 สิงหาคม 2557, จาก<http://www.fap.co.th>

- _____. (2544). **มาตรฐานการบัญชี** กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี.เอ.ลิฟวิ่ง จำกัด.
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. (2549).
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10
_____. **สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม.** (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ**
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11
สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร. (2548).
ความหมายของวิสาหกิจชุมชน. สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2557,
จาก <http://www.sceb.doae.go.th>
สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์. (2544). **การบัญชีเพื่อการจัดการและการบริหารเชิงกลยุทธ์.**
กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพัฒนาการบริหารธรรมาภิบาล จำกัด.
สุภาพร เฟ่งพิศ. (2553). **ปัญหาในการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในกรุงเทพมหานคร.**
มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น. สืบค้น 9 เมษายน 2557,
จาก <http://www.basju.net/jum/research.htm>
Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. Rural Development Participation : **Concept**
and Measures for Project Design Implementation and Evaluation.
Rural Development Committee Center for International Studies,
Cornell University, 1981.
United Nation, Department of International Economic and Social Affair.
Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level
Action and Nation Development. Report of The Meeting for The
Adhoc Group of Expert. New York : United Nation, 1981